

Čudež nad Bistro

Raziskava NOB v slovenski umetniški prozi, ki jo je začel opravljati Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede pri SAZU, bo upoštevala tudi pripovedništvo, nastalo med samim bojem. Vanj spada nedokončano in v celoti še ne objavljeno delo, ki ga je napisal eden izmed najbolj značilnih ustvarjalcev naše književnosti med obema vojnama — Miran Jarc (1900—1942), čigar 35-letnica prezgodnje, tragične smrti je minila prav letos. Izvirnik tega njegovega dela hrani v Novem mestu Študijska knjižnica, ki se imenuje po njem, in ni javnosti povsem neznan. Zgodovinar Janko Jarc je namreč objavil samo krajšo različico prvega poglavja skupaj z nekaterimi drugimi Miranovimi partizanskimi deli v Obzorniku VI/1951 (št. 3, s. 132—148), čemur je dodal prispevek Miran Jarc v partizanih, v katerem je dokumentarno obnovil zadnja meseca njegovega življenja. Začenjata se s pesnikovo aretacijo in vožnjo proti taborišču Gonars, ki se je nepričakovano končala s partizansko osvoboditvijo internirancev. Miran Jarc je postal partizan, a je padel že 24. avgusta l. 1942 med roško ofenzivo, ne da bi doslej izvedeli za njegov grob. Rešitev iz interniranskega vlaka in prva partizanska doživetja so spodbudila pesnika k pisanju daljše pripovedi, ki jo je natančneje opisal prof. Viktor Smolej v Zgodovini slovenskega slovstva VII — Slovstvo v letih 1941—1945 (Ljubljana 1971, s. 247—254). Ugotovil je, da je objavljeno prvo poglavje v Obzorniku druga različica tega poglavja. Prva se ni ohranila, iz druge pa je pisatelj ustvaril še verjetno zadnjo, ki jo predstavlja tipkopis z rokopisnimi popravki, ki še ni bil objavljen. Od ostalih poglavij sta se ohranili doslej še ne objavljeni poglavji, drugo in tretje, ki sta manj izdelani kot prvo. Tega je pisatelj imenoval Čudež nad Bistro, ostali dve pa Ljudje na razpotju in Pokrajine v somračju; od četrtega poglavja poznamo samo naslov, Zgodba o skednju in blaznem človeku. Smolej domneva, da so Jarčevi nenaslovljeni zapiski o štajerskih izgnancih morda gradivo za eno izmed naslednjih poglavij pripovedi, toda ker so še neizoblikovani in brez trdne fabulativne povezave z ohranjenimi poglavji, jih ne natiskujemo, ampak samo omenjena poglavja, ki sestavljajo brez dvoma celoto. Poimenovali smo jo po prvem poglavju, ker je ostala brez naslova, saj je delo šele nastajalo. To se kaže najbolj očitno v premeni glavne osebe, ki je oblikovana najprej avtobiografsko, nato pa tretjeosebno. — Čeprav je ostala pripoved Mirana Jarca nedokončana, zasluži objavo zaradi svoje širše zasnove, motivike in oblikovanja, po čemer se močno razločuje od redkih sočasnih kratkih pripovedi drugih avtorjev.

Vsa tri poglavja natiskujemo skoraj brez posegov vanje; samo nekaj besed je usklajenih z današnjim pravopisom (npr. pisava prislovov in zloženk oz. sestavljenk skupaj, pisava brez j v besedah tujega izvora), dodane so očitno manjkajoče vejice in nekateri narekovaji premega govora, ker je to posledica naglice in okoliščin, ki so Jarcu onemogočale zbrano ustvar-

janje. Njegove okrajšave, nastale iz istih vzrokov, so izpisane. Opombe opozarjajo predvsem na težko berljiva mesta in na nekatere zanimivejše dele besedila, ki jih je Miran Jarc potem prečrtal. Pri natisu smo opustili njegovo partizansko ime Janez Suhi, ki je natipkano v levem kotu nad naslovom prvega poglavja; temu smo dodali — v skladu z ostalima dvema, kjer je to storil pisatelj — ustrezno rimsko številko. Opustili smo tudi datum 7. VIII. 43, ki ga je Jarc zapisal v zgornji desni kot na prvi strani rokopisa III. poglavja in verjetno pomeni — kljub zmoti v letnici — začetek pisanja tega poglavja. Na njegovem koncu pa je poševno zapisal že omenjeni naslov naslednjega, neohranjenega poglavja.

Ob koncu tega zapisa, katerega namen je navesti najbolj nujne podatke o tem Jarčevem delu, se zahvaljujem dr. Francetu Berniku za pomoč pri razbiranju izredno težko berljivih rokopisov in ravnatelju novomeške Študijske knjižnice Mirana Jarca, Bogu Komelju, ki je omogočil pregled rokopisov, posredoval njihove posnetke in pisateljevo fotografijo.

Marjan Dolgan



Miran
Jarc

I. ČUDEŽ NAD BISTRO

»Bologna ... Bologna ... Bologna« bijejo po tračnicah kolesa fašistovskega vlaka, drvečega proti Borovnici. Deset živinskih vagonov, skrbno zapahnenih in zaklenjenih, v vsakem petdeset slovenskih ljudi, stisnjeno čepečih na umazanih, z oljem politih tleh, pogreznjenih v temo in obup, ki ga ne morejo zakriti v pljuskih¹ komaj pričetih in že odsekanih popevk, vzklikov, klavrnih šal in prežečega molka vase

sključenih bitij, dušečih se pod težo ponižanja in razžaljenja, ki je oblatilo sto in sto src na dan nedelje 28. junija 1942.

Spomin čara filmske slike in razpihuje tlečo živo rano, žerjavico. Pred dvanajstimi urami si še sedel na vrtu svojega stanovanja v Ljubljani, gledal svoja otroka, ki sta se igrala kraj tebe, ko te je presenetila žena, ki je prihitela z zlimi slutnjami v očeh in pokazala na ulico s tresočo se roko: »Blokada!«

Blokada! Nič novega. Danes bodo spet zaprli z vojaštvom del mesta, vdrli v hiše, preiskali stanovanja, pobrali vse moške, jih odvedli s seboj v

¹ Težko preberljiv rokopisni popravek.